

Зборник на трудови бр.16

**НАЦИОНАЛНА УСТАНОВА
ЗАВОД ЗА ЗАШТИТА НА СПОМЕНИЦИТЕ
НА КУЛТУРАТА
И МУЗЕЈ – БИТОЛА**

ISSN 0351-1774

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

**БИТОЛА
2012**

**ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ НА
Н.У. ЗАВОД ЗА ЗАШТИТА НА СПОМЕНИЦИТЕ
НА КУЛТУРАТА
И МУЗЕЈ – БИТОЛА**

Претседател на редакциски одбор:
Александар Литовски

Членови на редакциски одбор:
Лиљана Христова
Викторија Момева Алтипармаковска
Ристо Палигора
Зоран Алтипармаков

Технички секретар: Владо Ѓоревски

Превод на англиски: Силвана Петрова Насух
Лектор: Стево Гаџовски
Компјутерска подготовка: Јове Парговски
Печати: Гутенберг Битола

Со мислење на Министерството за култура на Република Македонија, списанието Зборник на трудови на Заводот за заштита на спомениците на културата и музеј Битола е ослободено од плаќање на данок на промет.

СОДРЖИНА:

Александар Миткоски ТРИ НОВИ ПРАИСТОРИСКИ ЛОКАЛИТЕТИ ОД ПРИЛЕПСКО.....	7
Душко Темелкоски, Александар Миткоски АНТИЧКО МАКЕДОНСКИ ЛОКАЛИТЕТИ ВО ПРИЛЕПСКИОТ РЕГИОН	19
Снешка Лакалиска УНИКАТНА ПОКЛОНИЧКА ИКОНА НА ПЛАТНО ВО СОБОРНИОТ ХРАМ “СВ.ДИМИТРИЈА”, БИТОЛА, ПРВА ПОЛОВИНА НА XIX ВЕК	39
Драган Георгиев БИТОЛЧАНИ ВО ВИОРОТ НА БАЛКАНСКАТА ВОЈНА - БИТОЛЧАНИ ВКЛУЧЕНИ ВО МАКЕДОНСКО- ОДРИНСКОТО ОПОЛЧЕНИЕ (1912-1913).....	51
Александар Литовски МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНООСЛОБОДИТЕЛНО ДВИЖЕЊЕ ОД ВАРДАРСКИОТ ДЕЛ И МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНО ПРАШАЊЕ ВО ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА (АВГУСТ - СРЕДИНАТА НА ОКТОМВРИ 1944 ГОДИНА).....	63
Рубинчо Белчески МЕМОРИЈАЛЕН МУЗЕЈ „11 ОКТОМВРИ 1941“ – ПРИЛЕП.....	79
Никола Миновски ХЕРОИНИТЕ ОД СЕЛО ЛЕРА, БИТОЛСКО.....	91
Катерина Мирчевска, Љубица Јанчева ДЕТСКИОТ ДОМ „ЛАЗО ТРПОВСКИ“ ВО БИТОЛА: ЕДНА НОВА АДРЕСА НА ДЕЦАТА ЕВАКУИРАНИ ОД ГРЦИЈА.....	103
Македонка Митрова МИРЦШТЕШКИТЕ РЕФОРМИ ОД 1903 ГОДИНА: ПОДГОТОВКА ЗА ПОДЕЛБА НА ОСМАНЛИСКА МАКЕДОНИЈА И СОЗДАВАЊЕ НА АЛБАНСКАТА ДРЖАВА	115
Роберто Тајковски ГЕРМАНСКИТЕ АКТИВНОСТИ ЗА ОРГАНИЗИРАЊЕ НА МЕСНАТА САМОЗАШТИТА НА МАКЕДОНЦИТЕ ВО ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА ВО 1944 ГОДИНА	127

Елизабета Павковиќ МУЗЕОЛОШКИ ОСВРТ НА НА ТЕМАТСКАТА ИЗЛОЖБА „СВИЛЕНА НИШКА“.....	141
Мери Стојанова ПРАЗНУВАЊЕ НА СЕЛСКАТА СЛАВА ВО ПРЕСПА -ТРАДИЦИЈА И ОРГАНИЗАЦИЈА ВО СОВРЕМЕНИ УСЛОВИ	151
Драгица Чекоровска НАРОДНАТА АРХИТЕКТУРА ВО ПОВАРДАРИЕТО.....	165
Зоран Алтипармаков, Надежда Ѓеоргиева УРБАНИОТ РАЗВОЈ НА ГРАДОТ БИТОЛА ВО КОНТЕКСТ СО ИСТОРИСКО УРБАНИОТ РАЗВОЈ НА СТАРАТА БИТОЛСКА ЧАРШИЈА.....	169
Славица Крстиќ ДВОЈНА ЦРКВА ВО СУВ ОРАХ, КУМАНОВСКО, (СВ. ЃОРЃИ И СВ. НИКОЛА).....	195
Ефросинија Паревска ТРАДИЦИОНАЛНАТА АРХИТЕКТУРА ВО СЕЛО МОКРЕНИ, ЛЕРИНСКО, Р. ГРЦИЈА – СЛИЧНОСТИ ВО ТРАДИЦИОНАЛНАТА АРХИТЕКТУРА ВО ПЕЛАГОНИСКИОТ РЕГИОН, РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	215
Ѓорѓи Димовски - Цолев БАЛКАНСКИТЕ И ПРВАТА СВЕТСКА ВОЈНА ВО МАКЕДОНИЈА И ФИЛАТЕЛИЈАТА.....	219
Лидија Достовска СОСТОЈБАТА НА ДВИЖНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО ВО НУ ЗАВОД И МУЗЕЈ – БИТОЛА.....	235
Владо Ѓорески ОСВРТИ: БАЛКАНСКИ ПАРАЛЕЛИ - ДАДО ЃУРИЌ, БАЛКАНСКИОТ ПРОРОК И МОНУМЕНТАЛНОСТА КАЈ ДУШАН ЦАМОЃА	243

Вовед

Почитувани читатели!

Почитувани колеги!

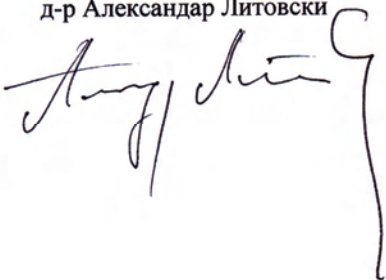
Сметајќи дека публикувањето на стручни и научни трудови од областите поврзани со заштитата и презентацијата на движното и недвижното културно наследство, односно од музеологијата, археологијата, историјата, историјата на уметноста, етнологијата, фолклористиката... и другите сродни дисциплини, е од исклучителна важност за запознавање на јавноста со достигнувањата во овој сегмент од културното и научното живеење, по неколкугодишна пауза, решихме да издадеме нов број од "Зборник на трудови" на Националната установа - Завод за заштита на спомениците на културата и музеј - Битола.

Ова списание има за цел да промовира изворни материјали или сознанија кои ќе бидат стручно и научно издржани и ќе придонесат за објективно согледување на одредени прашања и проблеми од научните области на кои се однесуваат. Настојваме во целост да ја испочитуваме традицијата на "Зборникот на трудови", што значи дека во овој шеснаесетти број ги задржуваме графичките и техничките перформанси кои списанието ги има од почетокот на неговото издавање во далечната 1979 година.

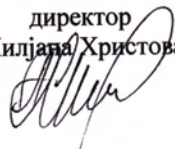
Со искрена надеж дека ќе бидеме во можност и во наредните години континуирано да продолжиме да го издаваме ова наше стручно списание, колегите од сродните стручни институции, но и оние од пошироката научна заедница во Република Македонија, ги повикуваме на активна соработка, а на читателите им изразуваме благодарност за вниманието кои ни го укажуваат!

Битола, 2012 година

Председател на Редакцискиот одбор
д-р Александар Литовски

директор
Лилјана Христова

Лидија Достовска,¹

СОСТОЈБАТА НА ДВИЖНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО ВО НУ ЗАВОД И МУЗЕЈ - БИТОЛА²

Апстракт: Анализа на состојбата на депоата и изложбените простори во Н.У. Завод и музеј - Битола, како и во археолошкиот локалитет Хераклеја Линкстис, спомен куќите на Гоце Делчев, Стив Наумов и меморијалниот музеј во с. Смилево.

Клучни зборови: Музеј, предмети, депо, етнологија, историја, археологија, историја на уметност, современа уметност, текстил, дрво, метал, трска, керамика, порцелан, стакло, накит, килими, скулптури, графички листови, цртежи, акварели, планотека, сутерен, цемент, платнени вреќички, ормари, фотографии, дифузно осветлување, студиски материјал, инвентарен материјал, локалитет, коска, монети, стаклени витрини, документи, покуќнина, носија, конзерватори, лаборатории, хартија, климатизација, температура, алармен уред, противпожарен апарат, температура, влага.

Една од основните дејности на НУ Завод за заштита на спомениците на културата и музеј Битола е набавување, чување, конзервирање, научно обработување и презентирање на музејски предмети со историска, уметничка, културна и научна вредност.

Уште со своето формирање во 1934 година и понатамошното континуирано децениско работење, оваа установа прераснува во институција која има богата материјална и духовна култура. Во својата долгогодишна историја на работење, музејот неколку пати ги менувал објектите во кој дејствува, за да од 1975 година се стационира во зградата на старата касарна која е скоро целосно реконструирана и адаптирана за потребите на музејот. Овде во адаптираните сутеренски простории, а и во дел од просториите на приземјето се сместени депоата во кои се чуваат предмети од областа на етнологијата,

¹ Лидија Достовска, кустос советник за документација во Н.У. Завод и Музеј – Битола, ул. Климент Охридски бб. Битола, адреса на авторот ул. Кузман Јосифовски 58 Битола, ldostovska@yahoo.com

² Ова излагање е прочитано на Форумот за состојбата на природното и културното наследство во музеите во Македонија, организирано од МНК Син Штит и МНК ИСОМ во април 2011 година

историјата, археологијата, историјата на уметност и современата уметност.

Етнолошкото депо (сл.1) се наоѓа на приземје и се состои од две простории; едната помала од околу 50 м² т.н. подготвителна во која предметите пред да се депонираат, технички се обработуваат (чистење, пеглање, крпење, и сл.) и втората, поголема, од околу 150 м² во која се депонирани музејските предмети. Депото се наоѓа на приземје и има директна светлина која доаѓа од трите големи прозорци на западната страна. Подот е од цемент и премачкан со мрсна боја. Овде се чуваат околу 4500 предмети од текстил, дрво, метал, трска, керамика, порцелан, стакло и накит и истите се сместени на дрвени рафтови и шкафови, освен текстилот и килимите кои се чуваат во платнени вреќи поставени во дрвени ормари.

Депото, во кое се сместени музејските предмети од областа на современата уметност (сл. 2), се наоѓа, исто така, на приземје. Во простор од околу 60 м² се сместени 900 предмети и тоа: скулптури, сликарски платна поставени на рафтови, додека графичките листови, цртежите, акварелите, - (неопремени) во метална планотека. Подот е од керамички плочки, а директна дневна светлина доаѓа од голем двокрилен прозорец.

Депото, во кои е сместен археолошкиот материјал (сл. 3) од праисторија до среден век, се наоѓаат во подрумски сутеренски простории. Заедничко за нив е дека сите имаат по неколку мали прозорци најчесто подотворени за вентилација, а подот кај сите е од цемент. Депонираниот материјал е сместен на дрвени сталажи во картонски кутии или платнени вреќички додека поситниот инвентарен материјал се чува дел во стаклени витрини, а дел во плитки дрвени кутии поставени во метални или дрвени ормари.

Депото во кое се сместени предмети од областа на историјата има површина од околу 50 м². Просторијата има четири мали прозори, под од цемент, а веднаш под таваницата има мрежа од водоводни и канализациони цевки. Овде моментално има околу 100 предмети и 2.000 парчиња каширани историски фотографии од тематски изложби, сместени врз дрвени сталажи.

Во јужното крило на првиот спрат од музејот од 2009 година е сместена обновената постојаната музејска поставка (сл. 4). На простор од околу 700 м² се изложени 2.020 најрепрезентативни предмети од областа на археологијата, историјата, историјата на уметност,

етнологијата и современата уметност од Битолскиот регион. Предметите се поставени во стаклени витрини (од кои има повеќе видови), а дел - слободно во просторот. Витрините се осветлени од надворешната страна со дифузно осветлување, освен неколку во кои се изложени женски костуми од 19 век, кои имаат внатрешно осветлување.

Во рамките на ова установа е и археолошкиот локалитет Хераклеја Линкестис. Материјалот од археолошките истражувања се чува на следниот начин. За студискиот депониран материјал е изградена дрвена барака со под од цемент каде на дрвени сталажи во платнени вреќички е сместен материјалот (сл. 5). Инвентарниот материјал е сместен во посебна просторија, со под од керамички плочки и тоа во картонски кутии, поставени на полици во дрвени и метални ормари. Најрепрезентативниот археолошки материјал е изложен во музејот на самиот локалитет, посебно изграден за таа намена. Овде предметите од керамика, коска, стакло, метал, монети и накит се сместени на рафтови во стаклени витрини, додека дел од мермерната декоративна пластика, капители и дел од поситни мермерни скулптури се поставени слободно во просторот. Сите предмети се изложени на директна дневна светлина која доаѓа од јужната страна на музејот која е целата од стакло.

Покрај во музејот и локалитетот Хераклеја Линкестис, музејски предмети се изложени и во спомен - куќите на Гоце Делчев и Стив Наумов. Во адаптирани простории со под од штици и прозорци, од кои доаѓа директна сончева светлина се изложени историски (фотографии, документи, оружје) и етнолошки (покуќнина, носии) музејски предмети.

Меморијалниот музеј во село Смилево е нова градба, изградена во 2003 година. Просториите на горниот спрат се патосани со бродски дрвен под и секоја соба има најмалку по три прозорци. Овде на простор од околу 130 м² е сместена тематска музејска поставка од областа на историјата и етнологијата на смилевскиот крај, каде во стаклени витрини и на паноа се изложени фотографии, документи и оружја. Етнолошките предмети (носиите и покуќнината) се поставени слободно во просторот.

За да можат музејските предмети при изложувањата да блеснат во својата убавина, се грижат конзерваторите кои во нашата установа ги има за дрво, метал, керамика, препаратори за текстил. Својата работа ја извршуваат во лаборатории во кои засега има само основна опрема, но

постепено се опремуваат со дополнителна, како на пример: печка за печење на керамички предмети, пескара за конзервација поситни метални предмети, електронски ваги, микроскоп и сл. Самите лаборатории се пространи, светли, со керамички подови, но немаат клима уреди ниту посебен простор за чување на хемикалиите потребни за конзервација.

Анализирајќи ја состојбата на депоата во нашата институција, се доаѓа до следниот заклучок. Просторно депоата не одговараат целосно по својата квадратура - значи треба да се размислува за нивно доопремување, проширување или барање на друг простор во нашата установа. Во сите депоа има недостиг од рафтови, шкафови, ормари па и сефови за депонирање на предметите. Освен што истите се суви, значи немаат влага, во нив не постои никаква дополнителна опрема со која би се постигнала оптимална клима за побезбедно чување на музејските предмети, имајќи ја предвид разновидноста на материјалот од кој се изработени истите (керамика, дрво, метал, стакло, хартија, текстил и сл.). Во депоата нема систем за климатизација, нема мерачи за влага и температура, дојавувачи за пожар, противпожарни апарати, алармни уреди, дури во две депоа има и големи стаклени прозорци од кои доаѓа директна сончева светлина. Во сите депоа нема греење и тоа е причина за голема температурна разлика, во текот на годината, која е погубна за некои од предметите.

Што се однесува до изложените предмети, ситуацијата е следна. Во археолошкиот локалитет Хераклеја Линкестис, во спомен - куќите на Гоце Делчев и Стив Наумов, како и во меморијалниот музеј во село Смилево (сл. 6, 7) предметите се скоро целосно и директно изложени на сончева светлина, освен во постојаната музејска поставка во нашата установа каде истите се изложени на дифузна светлина и тоа само кога има посетители и само овде постои алармен уред. Заедничко за сите овие простории е што во нив нема систем за климатизација, мерачи за влага и температура, а системот за противпожарна заштита се сведува на еден до два противпожарни апарати. Од безбедносна гледна точка само во локалитетот Хераклеја Линкестис и постојаната музејска поставка во нашата установа има 24 - часовна контрола.

Големото и богато движно културно наследство кое го поседува Н.У. Завод и музеј - Битола, претставува аманет, но и законска обврска, истото, соодветно да биде чувано и презентирано, согласно со пропишаните меѓународни музејски стандарди.

сл. 1

сл. 2

сл. 3

сл. 4

сл. 5

сл. 6

сл. 7

Резиме:

НУ Завод и музеј - Битола е сместена во објектот на старата касарна, скоро целосно реконструирана и адаптирана за потребите на музејот. Составен дел на институцијата претставуваат и депоата во кои се чуваат предмети од областа на етнологијата, историјата, археологијата, историја на

уметноста и современата уметност. Овие депоа не одговараат по својата квадратура, и освен што се суви, немаат дополнителна опрема со која би се постигнала оптимална клима за побезбедно чување на музејските предмети. Изложбените простори во археолошкиот локалитет Хераклеја Линкестис, во спомен - куќите на Гоце Делчев и Стив Наумов, како и меморијалниот музеј во с. Смилево се несоодветни, бидејќи музејските предмети се скоро целосно и директно изложени на сончева светлина. Предметите изложени во постојаната музејска поставка во оваа установа се осветлени со дифузна светлина и тоа само кога има посетители, и само овде постои алармен уред.

Од дополнителната опрема ниту во депоата, ниту во изложбените простории нема мерачи за влага и температура, дојавувачи за пожар, противпожарни апарати, алармни и клима уреди.

Lidija Dostovska

CONDITION OF THE MOVABLE CULTURAL HERITAGE OF N. I. INSTITUTE AND MUSEUM - BITOLA

N.I. Institute and Museum Bitola is situated in the facility of the old military barrack and it is entirely reconstructed and adapted to the needs of the museum. As part of this institution there are depots in which items that belong to the ethnology, history, archaeology, art history and contemporary art department were deposited. Those depots regarding their surface are not quite suitable, except from the fact that they are very dry premises there is no additional equipment to preserve optimal climate for safety preservation of the museum items. The exhibition premises of the archaeology site of Heraclea Lyncestis, of Memory House of Goce Delchev and Stiv Naumov as well as Memorial Museum of v. Smilevo are inadequate due to the fact that the museum items are entirely and directly exposed to the sun light. The items exhibited in the permanent museum exhibition of this institute are enlightened by diffuse light beam only when visitors are present, and only this exhibition is equipped with alarm system.

There is no auxiliary equipment in the depots nor in the exhibition premises, there no humidity and temperature measure equipment, fire-alarms, fire extinguisher bottles, alarm and air condition devices.